

POSLANECKÁ SNĚMOVNA

PARLAMENTNÍ KONTROLA VLÁDY V ČESKÉ REPUBLICE

„...právo na rozpuštění parlamentu a právo na vyslovení nedůvěry vládě k sobě patří stejně jako píst a válec motoru...“
(Karl Loewenstein)

PARLAMENTNÍ FORMA VLÁDY

Česká republika patří do skupiny zemí s **parlamentní formou vlády**. Pro každý takový vládní systém jsou typické následující znaky: zdvojená exekutiva (hlava státu, vláda); odpovědnost vlády parlamentu, resp. jedné z jeho komor; personální provázanost vlády a parlamentu (většina členů má také poslanecký nebo senátorský mandát).

Takový vládní systém je u postkomunistických států spíše ojedinělý (Česko, Slovensko, Maďarsko). Při tvorbě české ústavy v roce 1992 nicméně převážil tradiční model navazující na československý meziválečný parlamentarismus, obohacený o některé prvky typické zvláště pro stávající model francouzský.

KONTROLNÍ FUNKCE PARLAMENTU

Vedle funkce ústavodárné a zákonodárné má český parlament řadu pravomocí kontrolních a kreačních, které se projevují zejména v jeho vztahu k vládě. **Kontrolní funkcí parlamentu** rozumíme

politickou kontrolu činnosti vlády a jí podřízených složek státní správy. Jedná se tedy o soustavnou kontrolu respektu vlády k vůli a požadavkům občanů, jak byly vyjádřeny v parlamentních volbách.

Ústavou vymezený vztah zákonodárné a výkonné moci nepřímě vymezuje i vztah obou komor Parlamentu. Poslanecká sněmovna je ve vztahu k vládě silnější komorou. Ústava totiž stanoví, **že vláda je odpovědná Poslanecké sněmovně (čl. 68 Ústavy)**. Vláda je však odpovědná pouze jako celek, vyloučena je tedy individuální odpovědnost jednotlivých členů vlády.

Svoji kontrolní funkci ve vztahu k vládě vykonává Poslanecká sněmovna prostřednictvím tradičních ústavních mechanismů:

1. závislost vlády na Poslanecké sněmovně (každá nově jmenovaná vláda má ústavní povinnost požádat ve lhůtě 30 dnů od jmenování Poslaneckou sněmovnu o vyslovení důvěry);
2. vyslovení nedůvěry vládě v průběhu volebního období;
3. právo interpelační vůči předsedovi vlády i vůči jejím jednotlivým členům;
4. povinnost účasti členů vlády na jednání parlamentních orgánů;
5. zřizování vyšetřovacích komisí.

UYJÁDŘENÍ DŮVĚRY VLÁDĚ

Předsedu vlády a její členy jmenuje prezident republiky. Nově jmenovaná vláda však má povinnost předstoupit do třiceti dnů po svém jmenování před Poslaneckou sněmovnu a požádat ji o vyslovení důvěry. K této žádosti přijímá Poslanecká sněmovna usnesení, zda vyslovuje vládě důvěru. K přijetí takového usnesení postačuje nadpoloviční většina přítomných poslanců, kteří však musí hlasovat po jménech - tedy postupně v abecedním pořádku se veřejně vyslovit pro návrh nebo proti návrhu. Spolu s žádostí o vyslovení důvěry vláda tradičně do Poslanecké sněmovny také předkládá své programové prohlášení, jež se stává předmětem kritiky ze strany opozičních poslanců.

V případě, kdy Poslanecká sněmovna důvěru vládě nevysloví, je vláda povinna podat demisi, kterou prezident musí přijmout. Pokud k tomu dojde, celá procedura se znovu opakuje. V případě, že Poslanecká sněmovna nevyjádří důvěru ani této druhé vládě, má prezident republiky povinnost jmenovat předsedu vlády na návrh předsedy Poslanecké sněmovny. Jestliže Poslanecká sněmovna nevyjádří důvěru ani takto jmenované vládě, je to ústavní důvod pro její rozpuštění na základě rozhodnutí prezidenta republiky.

Vláda může také Poslaneckou sněmovnu požádat o vyslovení důvěry kdykoliv v průběhu svého funkčního období. V takovém případě musí být Sněmovna svolána tak, aby byla žádost projednána do čtrnácti dnů. Vláda dále může spojit žádost

o vyslovení důvěry s projednáváním vládního návrhu zákona. V tom případě je oprávněna žádat, aby Sněmovna skončila projednávání návrhu do tří měsíců od jeho předložení. Prodlení ze strany Sněmovny by opět mohlo vést k jejímu rozpuštění prezidentem republiky.

UYJÁDŘENÍ NEDŮVĚRY VLÁDĚ

Vyslovit nedůvěru vládě může Poslanecká sněmovna na základě písemně podaného návrhu skupiny nejméně padesáti poslanců. V takovém případě je schůze Sněmovny svolána bezodkladně a o návrhu jsou zpraveny poslanecké kluby a sněmovní výbory. O návrhu se vede rozprava, po jejímž ukončení následuje hlasování po jménech. K vyslovení nedůvěry je v tomto případě třeba souhlasu nadpoloviční většiny všech poslanců. V případě, že Poslanecká sněmovna návrh přijme a vysloví tak vládě nedůvěru, je vláda povinna podat demisi, kterou prezident musí přijmout.

V České republice není možné vyslovit nedůvěru jednotlivým ministrům, ale pouze vládě jako celku. Oproti tomu odstoupení předsedy vlády je spojeno s nutností demise vlády jako celku, protože její existence je fakticky vázána na osobu jejího předsedy.

INTERPELACE

Podle Ústavy ČR je vláda odpovědna pouze Poslanecké sněmovně. Právo interpelovat členy vlády proto náleží pouze poslancům, kteří tak mohou

PŘEHLED VLÁD ČR OD R. 1993

Předseda vlády	Začátek mandátu vlády	Skončení mandátu vlády*	Demise
Václav Klaus	2. 7. 1992	4. 7. 1996	x
Václav Klaus	4. 7. 1996	2. 1. 1998	30. 11. 1997
Josef Tošovský	2. 1. 1998	17. 7. 1998	x
Miloš Zeman	22. 7. 1998	12. 7. 2002	x
Vladimír Špidla	15. 7. 2002	4. 8. 2004	1. 7. 2004
Stanislav Gross	4. 8. 2004	25. 4. 2005	25. 4. 2005
Jiří Paroubek	25. 4. 2005	3. 7. 2006	x
Mirek Topolánek	4. 9. 2006	9. 1. 2007	11. 10. 2006
Mirek Topolánek	9. 1. 2007	8. 5. 2009	26. 3. 2009
Jan Fischer	9. 4. 2009	13. 7. 2010	25. 6. 2010
Petr Nečas	13. 7. 2010	10. 7. 2013	17. 6. 2013
Jiří Rusnok	10. 7. 2013	29. 1. 2014	13. 8. 2013
Bohuslav Sobotka	29. 1. 2014	13. 12. 2017	5. 12. 2017
Andrej Babiš	13. 12. 2017	27. 6. 2018	24. 1. 2018
Andrej Babiš	6. 6. 2018	17. 12. 2021	11. 11. 2021
Petr Fiala	28. 11. 2021		

* Odlišnost termínu skončení mandátu od termínu demise je dána skutečností, že prezident republiky pověřuje vládu, která je v demisi, výkonem vládních funkcí až do okamžiku jmenování vlády nové.

vznášet interpelace na vládu nebo její členy ve věcech jejich působnosti. Zákon o jednacím řádu Poslanecké sněmovny rozlišuje dva druhy interpelací – interpelace ústní a interpelace písemné. Projednávání interpelací je jediným pevně zařazeným bodem programu jednání Poslanecké sněmovny. Na pořad schůze Sněmovny je proto vždy zařazen bod „odpovědi členů vlády na písemné interpelace“. V případě, že jedním z jednacích dnů schůze Sněmovny je čtvrtek, je do programu schůze vždy zařazen bod „ústní interpelace“.

K **ústní interpelaci** je zapotřebí se předem písemně přihlásit u předsedy Sněmovny, a to nejpozději do 11. hodin dne, kdy se interpelace projednávají. Pořadí přednesených ústních interpelací se určí losem; jejich počet se tedy řídí časem určeným k jejich zodpovězení. Předseda vlády odpovídá na ústní interpelace vždy ve čtvrtek v době od 14.30 do 16.00 hodin, ostatní členové vlády potom v době od 16.00 do 18.00 hodin. V této době jsou členové vlády povinni být přítomni na jednání schůze Poslanecké sněmovny.

Doba určená k přednesení interpelace je omezená a nesmí překročit 2 minuty. Obdobně při přednesení doplňující otázky je interpelující omezen časem jedné minuty. Na ústní interpelaci odpovídá interpelovaný člen vlády bezprostředně po jejím přednesení, přičemž doba odpovědi nesmí překročit 5 minut a doba doplňující odpovědi 2 minuty. Pokud interpelovaný člen vlády prohlásí, že na interpelaci není možno odpovědět bezprostředně, nebo není přítomen, musí odpovědět do 30 dnů písemně.

Poslanci dále mohou podávat **interpelace písemné**, a to prostřednictvím předsedy Poslanecké sněmovny. Ten je neprodleně zašle předsedovi vlády, a v případě, že je interpelován jiný člen vlády, také přímo jemu. Vláda nebo její člen mají povinnost odpovědět na písemnou interpelaci buď ústně na schůzi Sněmovny (v části schůze určené pro odpovědi na písemné interpelace), nebo písemně do třiceti dnů od jejich podání. Zákon o jednacím řádu počítá také se sankcí za porušení této lhůty – nesplní-li vláda nebo její člen vůči interpelujícímu poslanci povinnost odpovědět v zákonné lhůtě, může to poslanec oznámit předsedovi Sněmovny, který s tím seznámí celou Sněmovnu na nejbližší schůzi. Není-li poslanec s odpovědí na písemnou interpelaci spokojen, má oprávnění požádat předsedu Sněmovny o její projednání na schůzi Sněmovny. V tomto případě je projednání odpovědi na interpelaci zařazeno na pořad nejbližší schůze do části, v níž se projednávají odpovědi na písemné interpelace, a o odpovědi se koná rozprava. Pokud Sněmovna s odpovědí nesouhlasí, je interpelovaný

povinen vypracovat novou odpověď, u níž se výše popsaná procedura může na žádost poslance opět opakovat.

Poslanci mají kromě interpelací ještě další dvě možnosti, jak **získat informace** z vládních zdrojů. První z nich je právo každého poslance požadovat informace a vysvětlení potřebná pro výkon poslanecké funkce od členů vlády a vedoucích správních úřadů. Druhou možností je získávání informací z exekutivy prostřednictvím výborů. Kromě běžného projednávání zákonů, zpráv a dalších materiálů má výbor právo požadovat, aby se člen vlády a vedoucí jiného ústředního úřadu dostavil osobně na schůzi a podal požadované informace a vysvětlení.

VYŠETŘOVACÍ KOMISE

Vyšetřovací komise je zvláštním sněmovním orgánem, který má sloužit k vyšetření věcí veřejného zájmu. O jejím zřízení rozhoduje Poslanecká sněmovna usnesením, a to na základě návrhu alespoň čtyřiceti poslanců. Skutečnost, že zřizovat vyšetřovací komise může pouze Sněmovna, vychází z principu, že vláda je odpovědná právě pouze Poslanecké sněmovně. Při vyšetřování na parlamentní půdě dochází nejčastěji k prověřování činnosti složek státní správy a Poslanecká sněmovna tak může snadno vyvodit důsledky ze závěrů vyšetřování. Může např. přijmout usnesení, ve kterém žádá vládu o přijetí příslušných opatření, nebo může požadovat odvolání odpovědného vládního úředníka nebo ministra nebo dokonce může vyjádřit nedůvěru vládě.

Co vše může být předmětem vyšetřování této komise, záleží především na vůli Poslanecké sněmovny. Ta také stanoví počet členů komise a volí její členy, včetně předsedy a místopředsedy. Vyloučeno je členství poslanců, kteří jsou zároveň členy vlády. Po skončení své vyšetřovací činnosti komise předkládá svá zjištění plénu Sněmovny a může jí navrhnout přijetí příslušného usnesení. Vedle toho může vyšetřovací komise oznámit orgánům činným v trestním řízení, že skutečnosti, které zjistila, nasvědčují, že byl spáchán trestný čin. Komise si opatřuje potřebné podklady formou žádosti o podání vysvětlení či výsledkem svědků. Pro potřeby vyšetřování si také může přibrat znalce nebo tlumočníka. Komise dále může rozhodnout o tom, že ke své činnosti přibírá potřebný počet dalších odborných pracovníků, zvláště vyšetřovatelů, kteří svou činnost vykonávají na základě pověření vyšetřovací komise a jsou také vázáni výhradně jejími pokyny. Na základě předvolání komise je každý povinen dostavit se ke komisi a vypovídat jako svě-

PŘEHLED VYŠETŘOVACÍCH KOMISÍ PS PČR

1992–1996

- Vyšetřovací komise pro vyšetření okolností souvisejících s akcemi „Norbert, Zásah, Vlna“

1996–1998

- Vyšetřovací komise pro šetření okolností krachu Kreditní banky, a.s. Plzeň
- Vyšetřovací komise pro objasnění vztahu organizovaného zločinu a státní správy v tzv. olomoucké kauze
- Vyšetřovací komise pro zjištění podmínek privatizace a ekonomického fungování POLDI Kladno

1998–2002

- Vyšetřovací komise pro objasnění rozhodování státu v IPB od doby jejího vzniku do uvalení nucené správy a jejího prodeje ČSOB
- Vyšetřovací komise pro vyšetření činnosti regionálního transplantačního centra Fakultní nemocnice v Ostravě
- Vyšetřovací komise pro vyšetření pochybností vzniklých v kauze SPT Telecom, a.s.

2002–2006

- Vyšetřovací komise pro objasnění skutečností v souvislosti se smlouvou o výstavbě dálnice D47 mezi státem a firmou Housing and Construction
- Vyšetřovací komise pro zjištění skutečností v souvislosti s arbitrážním řízením ve věci CME versus Česká republika
- Vyšetřovací komise ve věci vyrovnání České republiky se společností Diag Human
- Vyšetřovací komise k prošetření hospodaření Všeobecné zdravotní pojišťovny ČR
- Vyšetřovací komise pro zjištění role vlády, privátních firem a dalších subjektů v procesu restrukturalizace a privatizace chemického průmyslu

2006–2010

- Vyšetřovací komise pro vyšetření důvodů a souvislostí neoprávněného udělování akademických titulů na Fakultě právnické Západočeské univerzity v Plzni, včetně vyšetření role Akreditační komise a MŠMTV při garanci a kontrole kvalit vysokoškolského vzdělávání na veřejných a soukromých vysokých školách v České republice.
- Vyšetřovací komise pro vyšetření neoprávněných zásahů do soukromého a rodinného života některých osob uskutečňovaných za účelem nátlaku na členy Parlamentu České republiky.
- Vyšetřovací komise pro vyšetření prorůstání organizovaného zločinu a zájmových skupin do činnosti orgánů veřejné moci.
- Vyšetřovací komise Poslanecké sněmovny k vyšetření okolností výběrového řízení a uzavření smlou-

vy na dodávku výkonového mýta pro nákladní vozidla nad 12 tun mezi Českou republikou a firmou Kapsch.

2010–2013

- nebyla zřízena žádná komise

2013–2017

- Vyšetřovací komise k prověření způsobů vyšetřování kauzy OpenCard
- Vyšetřovací komise pro vyšetření závažných pochybení, která se stala při přípravě a realizaci stavby dálnice D47
- Vyšetřovací komise k prověření činnosti příslušníků Policejního prezidia České republiky, Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu Policie České republiky a státních zástupců Vrchního státního zastupitelství v Olomouci v souvislosti s reorganizací ÚOOZ a ÚOKFK Policie České republiky k 1. srpnu 2016
- Vyšetřovací komise k prověření, zda nedocházelo k protiprávnímu jednání v souvislosti s možným neoprávněným získáváním spisů orgánů činných v trestním řízení nebo informací z těchto spisů a zda informace takto získané nebyly zneužívány k ovlivňování politické soutěže nebo destabilizaci demokratického právního státu

2017–2021

- Vyšetřovací komise k OKD
- Vyšetřovací komise k ekologické katastrofě na řece Bečvě

2021–

- Vyšetřovací komise ke střelbě na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy dne 21. 12. 2023

dek o věci, která je předmětem šetření. V případě, že se dotyčná osoba nedostaví, má komise možnost nechat ji předvést. Jednání vyšetřovacích komisí je veřejné. Pokud se členové komise nerozhodnou jinak.

SHRNUTÍ

- V České republice existuje parlamentní forma vlády
- Vláda je odpovědná Poslanecké sněmovně
- Poslanecká sněmovna vyjadřuje vládě důvěru, může jí také vyslovit nedůvěru
- Poslanci mají právo interpelovat předsedu a ostatní členy vlády
- Poslanecká sněmovna může zřizovat vyšetřovací komise